

FELSEFE DÜNYASI

2021/ YAZ/SUMMER Sayı/Issue: 73

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, Süreli ve hakemli bir Dergidir.

ISSN 1301-0875

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm Öğretim üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Dr. Öğr. Üyesi) *Felsefe Dünyası*'nın Danışma Kurulu/ Hakem Heyetinin doğal üyesidir.

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına Başkan Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi

Editör/Editor

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Celal Türer (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Levent Bayraktar (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. Muhammet Enes Kala (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Arş. Gör. Buğra Kocamusaoğlu (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Felsefe Dünyası yılda iki sayı olmak üzere Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve TÜBİTAK ULAKBİM / TR Dizin tarafından dizinlenmektedir

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is Published Biannually. It is indexed by Philosopher's Index and TUBITAK ULAKBİM / TR Dizin since 2004

Adres/Adress

Necatibey Caddesi No: 8/122 Kızılay-Çankaya / ANKARA PK 21 Yenişehir/Ankara

Tel & Fax : 0312 231 54 40

www.tufed.net

Fiyatı/Price: 50 TL (KDV Dahil)

Banka Hesap No / Account No:

Vakıf Bank Kızılay Şubesi | IBAN: TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi / Design: Emre Turku

Kapak Tasarımı / Cover: Mesut Koçak

Baskı / Printed: Tarcan Matbaa

İvedik Köy Mahallesi, İvedik Cd. No:417/A, 06378 Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0(312) 384 34 35

Basım Tarihi : Temmuz 2021, 500 Adet

“AŞKA ÖVGÜ”* ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 73, Yaz 2021, ss. 463-469.

Geliş Tarihi: 25.11.2020 | Kabul Tarihi: 14.04.2021

Fatma AKSAKAL

Aşka Övgü adlı eser Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Öğretim Üyesi H. Ömer Özden tarafından kaleme alınmış daha çok yeni, henüz 5 aylık güzide bir çalışma olarak raflardaki yerini almış bulunmaktadır. Yazarın daha önce yayınlanmış birçok kitap, makale ve dergi yazıları olmakla birlikte bu çalışmasının, günümüzde özgün bir anlatıma ihtiyaç duyan “aşk” a dair birçok felsefi çalışmaya apayrı bir soluk katacağı ve bu alanda yeni yapılacak özgün çalışmalara kapı aralayacağı şüphesiz bir gerçektir. Temmuz 2020’de içerisinde aşk üzerine yapılmış iki özel söyleşinin¹ de bulunduğu ilk basımıyla Bilge Kültür-Sanat Kitapevi’nden yayınlanarak okurlarıyla buluş-

turulan eser, tanımlanması zor olarak kabul gören “Aşk” kavramın, “aşk” in etimolojisi ile morfolojisini, Aşk’ın epistemolojisi ve ontolojisine dayanarak ele almakta, “aşk”ın pek de gün yüzüne çıkarılmamış olan felsefi ve edebi yönünü, anlaşılır bir üslupla gözler önüne sermektedir.

Eserde, tarih boyunca hakkında birçok şey yazılmış ve çizilmiş olan ‘aşk’ın ilk önce tanımlanabilirliği tartışıldıktan sonra, ontoloji (varlık), koz-

* H. Ömer Özden, *Aşka Övgü*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, Temmuz 2020.

1 Bkz. Özden, *Aşka Övgü*, Ekler Bölümü, Şair-Yazar İsmail Bingöl’ün Yazar Belkis İbrahimhakkioğlu ile “Aşk Üzerine” (Ek-1 s. 235) ve Şair Ataol Behramoğlu ile “Aşk Üzerine...” Yaptığı Söyleşi, (Ek-2 s. 245).

moloji (evrenle ilgili), oluş ve bozuluş, yaratıcılık ve mistisizmle olan ilgisi açıklanmaktadır. Daha sonra aşkın akıl, bilgi, varoluş, ahlâk, sanat, mevsim ve vatan gibi farklı kavramlarla olan ilişkisi irdelenmektedir. Sonuç kısmında ise aşkın sonsuzluk ile olan güçlü irtibatı ortaya konularak aşkın sonsuzluğun ta kendisi olduğu ifade edilmektedir. Bunun dışında eser bir ön söz ve yukarıda da ifade ettiğimiz üzere ekler bölümünde iki söyleşiden müteşekkil oldukça akıcı ve okuması keyifli bir kitap olarak dikkat çekmektedir.

Aşkın hem fizik hem de metafizik âlemlerle olan bağına ele alan çalışmanın Ön Söz'ünde yazar, "İncelendiğinde görülecektir ki aşkın, varlığın asıl sebebi olan Yaratıcı'yla, var olanlarla, bilgiyle, sanatla, şiirle, edebiyatla, inançla, kültürle, metafizikle, tasavvufu, evlilikle kısacası hayatın her anıyla doğrudan ya da dolaylı ilintisi vardır"² demektedir. Nitekim öyledir de... Çünkü aşk denilen olgu hem soyut hem de somut gerçeklikleriyle yaşanan hayatın her alanıyla iç içedir. İşte bu kitapta tam da bu, yani aşkın yukarıda bahsi geçen gerçekliklerle ilintili olduğu problem alanları ele alınmaya çalışılmaktadır.

Özden'e göre estetik bir değer taşıyan aşk, felsefeyle yakından ilgili olmasına rağmen maalesef felsefeyle meşgul olanların en az ilgilendikleri problem alanlarından biridir. Hatta bu konuda daha eserin en başında şu ifadelerle yer verilmektedir: "Hâlbuki felsefede söylenen her sözün, aşk ile ilgisi olduğu söylenebilir. Çünkü philosophy (felsefe) terimi, içinde aşkı barındırır; bilgiye, bilgeliğe duyulan aşk anlamına gelir. Bilginin aşkla olan bu yakınlığından dolayı felsefe, her konuda olduğu gibi aşk hakkında da değerlendirmeler yapmaya yetkilidir."³

Yazara göre aşk, zor bir duygu ve yaşama halidir. Çalışma, özünde aşk duygunun anlatım zorluğunu aşarak anlaşılır bir üslupla ifade etmeyi amaçlamaktadır. Önemli olanın zora talip olmak; zorlukları aşmanın en değerli yolunun da her işimizi aşk ile yapmak olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Eserin bir diğer amacının ise aşk kavramının son yıllarda hem sosyal hayatta hem de birtakım yazınsal çalışmalarda uğradığı erozyon, yüceliğinin yok edilmesi, bayağılaştırılmasının verdiği rahatsızlığa karşın, aşkın hassasiyetine ve yüceliğine dikkat çekerek, aşk'a eski saygınlığını yeniden kazandırmak olduğu anlaşılmaktadır.

Zihnimizdeki bazı kavramların, düşüncelerin tanımlanamaması gibi, yazarın kendine has ifadesiyle "bir duygu sağanağı olan aşk" da tanımlana-

2 Özden, "Önsöz", *Aşka Övgü*, s. 11.

3 Özden, *Aşka Övgü*, s. 12.

mazlar arasında kabul edilerek mantık ve felsefenin alanına girdiği kabul edilerek bu konuda oldukça önemli değerlendirmeler yapılmaktadır.

Aşkın, mantık bakımından tanımlanamasa da birtakım benzetmeler ve betimlemeler aracılığıyla anlatılabileceği belirtilmektedir. Yapılan betimlemelerden birinde aşkın sarmaşık anlamında kullanıldığına dikkat çekilmekte, böyle bir tasvire sebep olarak da aşkın şiddetli ve aşırı sevgiyi içermesi gösterilmektedir. Aşk tanımlanamasa bile hakkında, düşünsel değerlendirmeler yapılabilir. Çünkü aşk dâhil tüm duygular doğrudan tecrübe edilebilir. Bu da aşk üzerine felsefî konuşmalar yapılabileceğini göstermektedir.

Yazar, bu betimleme ve anlamlandırmalara örnek olarak İlk Çağ'ın ünlü filozofu Eflatun'un aşkı “iki ayrı varlık yerine bir tek varlık olmak kavramını” kullandığından bahsederek Eflatun'un mitolojiden aldığı bir efsaneyi örnek vermektedir.

Aşkın tanımlanamaz oluşunun bir nedeni de onun tanımlanabilir olması demek aynı zamanda sınırlandırılması demektir. Bu sebepten aşk, miktura ve ölçüye sığmaz.

Aşkın tasvir edilmiş Yunus Emre, Mevlânâ, Şeyh Galip ve Nurettin Topçu gibi Türk düşünürlerinin yanı sıra Eflatun, Descartes ve Spinoza gibi bazı Batılı filozofların da düşüncelerine müracaat edilen eserde aşk sınır tanımayan bir duygu ve sınırsız bir varlık olarak kabul edilebilir.

Aşkın kozmolojik boyutu anlatılırken, evren ve insan üzerinde aşkın etkin güç olduğu ortaya konulmaktadır. Bu konuda Hesiodos, Empedokles gibi Antik dönem filozoflarının düşüncelerine yer verilen eserde ontolojik olarak aşk, İbn-i Sinâ, Fârâbi gibi İslam filozoflarının düşüncelerinden hareketle anlatılmaya çalışılmakta, Allah'ın varlığı aşk ile yarattığına vurgu yapılmaktadır.

Aşkın tasavvufi boyutunun da ele alındığı kitapta kul ile Allah arasında korkuya değil, sevgiye dayalı bir bağlılığa vurgu yapıldıktan sonra Mevlânâ, Yunus Emre ve İbrahim Hakkı Erzurumî gibi önemli mutasavvıfların görüşlerine ayrıntılı olarak müstakil başlıklar altında yer verilmektedir.

Kitapta bu temellendirmeler yapıldıktan sonra Aşk ve İnsan konusuna geçilmekte ve Aşk-Bilgi-Akıl, Aşkın Varoluşsal Boyutu, Aşkın Ahlâki Boyutu, Aşk Sanatı-Sanat Aşkı, Aşkın Mevsi mi, Vatan Aşkı gibi başlıklar altında aşkın insani boyutu anlatılmaktadır.

a. Aşk-Bilgi-Akıl: Bu başlık altında bilgi ve felsefe ile aşk arasındaki ilgi ele alınmaktadır. Akıl ile aşk arasında bir mukayese yapılarak bu konuda

bazı düşünürlerin fikirleri tartışılmakta, özellikle Fûzuli'nin aşkı üstün gören düşüncesi öne çıkarılmakta, bu fikir Nurettin Topçu'nun "Akıllı adam âşık olamaz" görüşüyle desteklenmektedir.

b. Aşkın Varoluşsal Boyutu: Yazara göre aşkın varoluşsal boyutu 'aşk estetiği'ni ortaya çıkarmaktadır. Aşkın estetiğinden kasıt aşkın insanın iç ve dış dünyasında meydana getirdiği eşsiz uyumdur.

Sevginin ise asıl amacı, insanlar arasında iyilik ve güzellikleri önce ortaya çıkarmak, sonra da bunları birer yaşam tarzı haline getirmektir. Sevginin varoluş boyutu ile ilgili olarak Freud'un teorilerinin çarpıklığına da işaret eden yazara göre anne ve babaya duyulan sevginin ruhsal bakımdan sağlıklı insanların yaşayabileceği normal bir durum olduğu ve bunun çok masum bir duygudan ileri geldiği ifade edilmektedir.

Kitapta dikkat çekilen beşeri aşk türlerinden biri genellikle evlilikle noktalanmayan, tek taraflı aşk olarak da değerlendirilebilen platonik aşktır. "Platonik (Eflâtunî) Aşk" geçici güzellikleri değil, güzellik fikrini, sadece ve sadece güzelliğe duyulan aşkı temsil etmektedir. Bununla birlikte Eflatun iki insan arasındaki aşkın, ilerleyen durumlarda bir ruhsal bozukluğa, hastalığa dönebileceğini de vurgulamaktadır. Bunun her toplumun bireyleri arasında görülebilen bir aşk çeşidi olabileceğine dikkat çekilen eserde bu aşkın Türk toplumunda "kara sevda" olarak anıldığı belirtilmektedir. Platonik aşkın en güzel örnekleri Türk edebiyatında "Leyla ile Mecnun" Batı Edebiyatı'nda ise "Romeo ve Juliet" hikâyeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Platonik aşkta âşıklar vuslatı arzu etmezler çünkü bu, aşkın varoluş gayesini ortadan kaldıran bir unsur olarak telakki edilir.

c. Aşkın Ahlâki Boyutu: Nasıl ki güzelliğin aşkla yakından ilgisi varsa, kendine "iyiyi" konu edinen ahlâkın da aşkla yakından ilgisi bulunmaktadır. Fakat kendine iyiyi konu edinen ahlâkın aradığı iyi, aşkın konusu değildir. Çünkü iyi de belirleyici olan, çoğunlukla akıl ve mantıktır. Aşkın konusu ve değer alanı ise güzeldir. Aşkta iyi ve güzel birlikte değerlendirilir. Çünkü aşkta sadece mantık yoktur çoğunlukla duygular ve hayaller vardır. Aşk hayallerle yaşar, gelişir ve devam eder. Bununla ilgili olarak eserde Türk mütefekkirlerimizin öncü isimlerinden olan Peyâmî Safa'nın şu veciz sözüne yer verilmektedir: "...aşkın doğması için sevgiliyi görmek, büyümesi için sevgiliyi görmemek lâzımdır..."

Aşk ahlakı, Hilmi Ziya Ülken'in deyimiyle menfaate ve tatmine köle olmayan, dıştan gelen isteklere boyun eğmeyen, yalnızca içten gelen samimi

istekleri dikkate alan, ruhun gücüne bağlı olan bir ahlâktır. Aşk asıl yaşatan, bir ömür boyu sürmesini sağlayan da doğru ve dürüst olmaktır.

Aşkın büyümesi evlilikle dağılır mı sorusuna da cevap arayan yazara göre temelinde aşkın bulunmadığı evlilikler çoğunlukla akla ve mantığa dayalıdır. Bunun için bu tip evlilikler sevgi ve saygının aşk evliliklerine göre daha az olduğu evliliklerdir. Aşk evliliklerinde ise ruhsal birliktelik daha önemlidir ki bu sadakatin de temelidir. Aşk ahlâkının önemli bir göstergesi, aşkta fayda gözetilmemesidir.

Evliliklerin birtakım kaygı ve menfaat birlikteliğine değil de sevgiye dayalı olarak gerçekleştirilmesi önemlidir. Nitekim eş demek paylaşan demektir. Mutluluk için, ortak zenginlik için payına düşeni veren, onu paylaşan kişidir. Evlilikle ilgili birtakım tespitlerde bulunulan esere göre aşk; evlilik öncesi aşk ve evlilik sonrası aşk olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Evlilik öncesi aşk “tutkulu aşk”, evlilik sonrası aşk ise “dostça aşk” olarak tanımlanmaktadır. Evlilik kurumunda zaman zaman fikir ayrılıklarının olağanlığından bahseden yazara göre aşkın devamlılığı için sevginin yanında saygılı ve hoşgörülü olmak da gereklidir. Evliliklerin ahlâki yükselişe zemin hazırlayabilecek bir niteliğe sahip olmasının önemine dikkat çekilen eserde aile kurma isteğinin bilinçli bir seçimden ileri geldiği ifade edilerek şuurla yürütülmesi gereken bir kurum olduğu vurgulanmaktadır. Evliliğin sağlıklı devamı için bazı önerilerde bulunulan eserde sevgi ahlâkından bahsedilerek “Sevgi ahlakı, menfaate ve tatmine köle olmayan, dıştan veya sırlardan gelen hiçbir emre boyun eğmeyen, yalnız içten gelen mutlak emirlere, ruhun gücüne bağlı ahlaktır, insanlık ahlakıdır” denilmektedir. Bununla birlikte evlilikte aşkın devamlılığının her dâim korunabileceğine ilişkin çarpıcı bir örnek olması sebebiyle İbrahim Hakkı'nın İstanbul'dayken eşi Firdevs Hanım'a yazdığı mektuba da yer verilen eserde aşkın evlilikle birlikte sona ermediğine kanıtlar sunulmaktadır.

d. Aşk Sanatı-Sanat Aşkı: Sanata ilhâm kaynağı olan aşkın bizatihi bir sanat olduğu belirtilen eserde bu durum, Erich Fromm'un sevmeye sanatı metafor olarak ele alınıp örneklendirilmektedir. Yazara göre aşk sanatında nesne olmaz; aşk, öznesi iki kişiden meydana gelen müstesna bir sanattır. Eserde tek taraflı aşklarda çoğunlukla aşk sanatı, mektuplar, şiirler, güzel sözler, işlenen kanaviçeler, yapılan resimlere yansıtılabilirken, karşılıklı olan aşklarda sanat eseri ise bizzat aşkın ta kendisidir.

Sanat, aşkın harekete geçirdiği duygu, sezgi, düşünce, anlayış ve kavrayışın yeni ve orijinal bir nesne olarak inşa edilmesi, ortaya yeni bir ürün veya eser konulmasıdır. Nitekim aşk, yazarın ifadesiyle sanatkârın ilhâm

kaynağıdır. Eskilerin “aşk olmadan meşk olmaz” demesinin sebebinin de bu olduğu ifade edilmektedir.

Aşkî ölümsüzleştiren en güçlü sanat, yazara göre şiidir. İster Batı ve Doğu edebiyatlarında olsun, ister Türk edebiyatında olsun, bir duygu sanatı olan aşkın, iç kale sanatı şiire dönüşebilmesinde yaşanmış olayların halk hikâyelerinin önemli bir yeri vardır. Divân edebiyatımızda da birçok aşk şiiri olduğuna vurgu yapılan eserde bunların her birinin kendine has bir öyküsü bulunduğu dile getirilmektedir.

e. Aşkın Mevsimi: Aşk yalnızca duygulara bağlamak doğru değildir. Aşkın da tabiat gibi mevsimi vardır; İlkbaharı, Yazı, Sonbaharı ve belki de Kışı. Esere göre aşk duygusu da ilkbaharla birlikte yavaş yavaş hareketlenerek doğar, güneşin tabiatı kavurduğu gibi yazları yakıcı bir hâle bürünür. Yani aşk bahar gibi başlar ve yaz gibi de yakar. İlkbaharla birlikte bütün tabiatta izleri görülen aşk, asıl karşılığını insanda bulur. Şairler kış mevsiminde adeta depresifleşen ve tembelleşen duyguları, yeniden harekete geçiren ilkbahar mevsimine yönelik nice şiirler yazmıştır. Eserde bunların güzel örneklerine rastlanmaktadır.

Eserde mevsimlerle aşk arasında bağ kurulduğu gibi, tabiatın en güzel varlıkları olan çiçeklerle de aşk arasında bağ kurulmakta ve her konuda olduğu gibi burada da güzel ve anlamlı öykülerle konu desteklenmektedir.

f. Vatan Aşkî: Aşk denildiğinde akla gelen en önemli kavramlardan birisi de yazara göre vatanıdır. Vatan insanın millî duygularla kendisini güvende hissettiği yurdudur, evidir. Türk milleti için vatan, sınırları cetvelle çizilen toprak parçası değil, uğruna can verilip şehit olunan, şühedanın kanlarıyla sulanmış olan kutsal topraktır.

Peygamberimiz “Vatan sevgisi, imandandır!” hâdis-i şerifiyle aslında dinin ve inancın hür bir şekilde yaşatılmasının ancak ve ancak bir vatana men-subiyet ile mümkün olabileceğini ifade ettiğini söyleyen yazara göre vatan aşkı, millet sevgisini, millî ve manevi değerlere bağlılığı da içinde barındıran bir olgudur. Vatan, millet ve bayrak aşkı bu değerler uğruna fedakârlık yapabilmeyi gerekli kılar.

Tüm bunlarla birlikte vatan aşkı, iki insan arasındaki aşktan daha üstündür diyen yazara göre vatan yoksa âşıkların birbirlerine kavuşma imkân ve ihtimali de yoktur. Nitekim vatan söz konusu olduğunda akan sular bile durur. Vatanı sevmek onun uğruna gözünü kırpmadan can vermeyi gerektirdiği gibi çok çalışarak vatanı ileri medeniyet seviyesine yükseltmeyi de gerektirir. Bu konuda Namık Kemal’in ‘Vatan Yahut Silistre’ piyesindeki aşk hikâyesi ile vatan sevgisi mukayeseli olarak anlatılmaktadır.

Sonuç olarak aşkın sonsuzluğu aramak için aralanan bir perde olduğuna vurgu yapılan eserde aşk bir gönüle girmektir. Her ruhta bulunan sonsuz bir ateştir. Dünya dursa bile edebiyatı ve felsefesi devam edecek kadar güçlü bir olgudur aşk. Bununla birlikte yazımızın en başında da belirttiğimiz üzere mutlak bir tanımının yapılması güç olan aşka asla bir son yazılamayacak ve sınır çizilemeyecektir.

Çünkü aşk sonsuzdur.⁴

Kitap, zengin bir kaynakçaya sahip. Yararlanılan kaynaklar ve içeriği dikkatle incelendiğinde, felsefe ve edebiyatın bir araya getirildiği disiplinler arası bir nitelikte ele alındığı görülmektedir. Eser, ciddi bir çalışma ve emeğin ürünü olarak dikkat çekmektedir.

Yazımıza kitapta da yer alan Şeyh Galip'in Divânı'nda şu mısraları ile son verelim ki aşkın hâllerinin anlamından da derin olduğuna bir delil sunmuş olalım:

Âh mine'l-aşki ve hâlâtihî..

Ahraka kalbî bi harârâtihî...

(Âh olsun! -Ne gelmişse- aşktan ve aşkın hâllerinden- gelmiştir;- o aşkın hâlleri ki- gönlümü hararetleriyle yandırdı.)

4 Özden, *Aşka Övgü*, s. 233.